

SKAPER TVIL: «Det er forskjell på overdrivelser og bløff på den ene side og faktiske vrangforestillinger på den annen. Det er ingen refleksjoner om dette i rapportens diskusjonsdel», skriver kronikkforfatteren. Foto: Politiet

Manglende alternative tolkninger

Rekken av tolkninger som ikke diskuteres i rapporten skaper en usikkerhet man gjerne skulle ha vært foruten.

KRONIKK

Erik Nord

Forsker

Den store styrken ved den psykiatriske rapporten om Anders Behring Breivik er dens omfattende dokumentasjon av hans merverdige univers. Her finnes således rikelig med støtte for en

psykoseforståelse. **Svakheten er at alternative forståelsesmåter overhodet ikke diskuteres.** Dermed får leseren ikke hjelp til eventuelt å forkaste disse. Enkelte påfallende vurderinger i rapporten har vært nevnt i pressen. Men langt flere fortjener å komme fram.

La oss anta at Breivik ikke er psykotisk, men en politisk fanatiker med en alvorlig personlighetsforstyrrelse. Han er kald, har et svært behov for selvbekreftelse og spinner drømmer, overdriver, skryter og bløffer.

TILPASSER SEG: «De sakkyndige tilhører «den andre siden»,» skriver kronikkforfatterne. Foto: Politiet

Han setter sin sak på spissen ved å bruke nye ord og dramatiske ord i overført betydning. Når han møter de sakkyndige, er han i remmer. De sakkyndige tilhører «den andre siden». Han tar kontroll og er offensiv. Her er et utvalg av tolkninger i de sakkyndiges rapport og mulige alternative tolkninger.

«**Observanden** benytter et teknisk, av-emosjonalisert og lite dynamisk språk» (s. 93). Som de sakkyndige velger vel Breivik språk tilpasset sitt prosjekt og sin holdning til motparten.

«**Observanden** har et lett tilstivnet kroppsspråk i det han beveger seg svært lite på stolen under undersøkelsene. De sakkyndige vurderer dette som en lett psykomotorisk retardasjon» (s. 224). Hvis Breivik søker kontroll under samtalene, kan ro være helt naturlig.

«**Observanden** har en reell opplevelse av krig og undergang» (s. 62). Dette tolkes om en vrangforestilling og utgjør et kron eksempel i den seinere konklusjonen om schizofreni (s. 228). Men de sakkyndige tar ham kanskje for bokstavelig. Ordet «krig» brukes ofte i overført betydning (f.eks. «to naboer kriger mot hverandre»). Det samme gjelder ordet «undergang». Forfatteren Paulo Coelho ble sendt til psykiater som barn. Som voksen bemerket han at de gale er de som snakker et annet språk.

«**Observanden** har et direkte, litt stirrende blikk» (s. 85). Breivik er kanskje fast i blikket og ser hardt på de sakkyndige fordi han er «i krig» med dem?

«**Observanden** mener å vite hva folk han snakker med, tenker på. Fenomenet vurderes som psykotisk fundert» (første samtale (!), s. 94). Vi kan alle ha sterke anelser om hva andre tenker i gitte situasjoner. Breivik uttaler seg i noen få setninger bastant om sin egen evne til å lese andre. Han eksemplifiserer med en riktig analyse av de sakkyndige selv. Han

skryter, men det virker helt unødvendig å tolke dette som psykotisk.

«Observanden mener at alle psykiatere i verden misunner de sakkyndige deres arbeid. Fenomenet vurderes å være uttrykk for grandiose ideer» (s94). Breivik tar hardt i, men det er faktisk riktig at Breivik påkaller hele verdens interesse, inklusive mange psykiateres.

«**Observanden framstår med uklar identitetsopplevelse** («depersonalisering»), i det han skifter på å omtale seg selv i entall og flertall» (s. 94). De sakkyndige erkjenner selv (s. 59) at Breivik kanskje viser til organisasjonen «Knights Templar» for å kunne snakke om «vi» i stedet for bare «jeg». Dette er i så fall et bevisst grep fra Breiviks side for å oppnå økt «tyngde» og har ingenting med uklar identitetsopplevelse å gjøre.

«Observanden er vanskelig å følge, fordi han raskt skifter tema og må bringes tilbake ved spørsmål. Fenomenet vurderes som moderat assosiasjonsforstyrrelse. Han kretser uavbrutt rundt de samme temaer. Fenomenet vurderes som perseverasjon» (s. 226-7). En alternativ forståelse er at Breivik er offensiv og snakker om det han er opptatt av og ikke bryr seg om å snakke om noe annet.

«**Fastlegen beskriver** at observanden i en telefonkonsultasjon i april 2011 oppga å benytte munnbind inne. Fenomenet vurderes å være forankret i en paranoid vrangforestilling» (s. 224). Breivik oppgir imidlertid at bruken var svært begrenset (s133) og hadde en konkret grunn (moren hadde bihulebetennelse).

«Tross gjentatte spørsmål fra de sakkyndige klarer observanden ikke å finne begreper som kan dekke hans følelser på handlingstidspunktet eller nå» (s. 129). Breivik har forklart at det følte «helt jævlig» på Utøya. Videre har han like før (s. 128) forklart at ord som nedstemt, kraftløs, deprimert, trist, angrende, selvbekreidende, skamfull eller bekymret «ikke brukes» i hans prosjekt. «Det fungerer ikke.» Det kan altså ikke slutes at han ikke «kan». Han vil ikke.

«**Observanden er ikke** i stand til å ta ofrenes eller samfunnets perspektiv» (s. 224).

Breivik har sagt at handlingene var grusomme og at folk ville hate ham og drepe ham.

«Observanden har fryktet avlytting og overvåking, inklusive med kameraer hjemme. Ideene vurderes som paranoide vrangforestillinger» (s. 135).

Holder man på med et prosjekt av den typen Breivik planla, er det ytterst menneskelig å bli «paranoid».

«Observanden kunne skifte mellom å sette seg alt for nær moren i sofaen til ikke å ville ta imot maten hun serverte. Atferden vurderes om reguleringvansker som konsekvens av paranoide vrangforestillinger» (s. 223). Atferden kan også forstås som utslag av ambivalens i forhold til moren (som det er rapportert samspillsproblemer med i barndommen).

En rekke steder karakteriserer de sakkyndige Breiviks politiske forestillinger om framtida, inklusive egen framtidig rolle, som paranoide vrangforestillinger. Men det er forskjell på en beviselig feilaktig forestilling om nåtid og fortid og en forestilling om en i og for seg mulig, men helt usannsynlig framtid. De sakkyndige legitimerer ikke sin bruk av et felles vrangforestillingsbegrep om to ganske forskjellige fenomener.

Det er videre forskjell på overdrivelser og bløff på den ene side og faktiske vrangforestillinger på den annen. Det er ingen refleksjoner om dette i rapportens diskusjonsdel.

De sakkyndiges konklusjon om paranoid schizofreni er for alt jeg vet riktig. De er erfarne fagfolk som har hatt mange timer sammen med Breivik og fått fram mye merkelig. Men rekken av diskutabile, tolkninger som ikke diskuteres underveis skaper en usikkerhet man gjerne skulle ha vært foruten.